

Hæsum skole – fra vinterskole til kulturcentrum

Med folkeskoleloven af 1814 måtte man rundt i sognene til at tage skolesagen alvorligt, så der blev efter anmodning indsendt skoleplaner for hvert enkelt sogn. Hæsum fik en omgangsskole, der også skulle betjene Estrup by. En omgangsskole var en opsamling af børnene fra et distrikt, der så gik på omgang i bøndernes stuer vinteren igennem, hvor man så fik en duelig person til at undervise. Snart var der en egentlig skolebygning i Hæsum. Den var beliggende et stenkast nord for Hæsumgård. Hvordan denne skole har set ud vides ikke, men der har sandsynligvis været tale om et meget spartansk udseende bindingsværkshus med stråtag. Bygningen eksisterer ikke mere; den blev revet ned i forbindelse med byggeriet af den ny skole.

I maj 1889 vedtog sognerådet at der ansattes en fast lærer for Hæsum og Estrup skoledistrikter fra 1. oktober. Samtidig begyndte man at se sig om efter et egnet sted at bygge en ny skole for distriktet. Der gjordes flere forsøg, men man kunne ikke blive enige med lodsejerne om prisen. Man kunne dog på sognerådsmødet i juli blive enige om at anskaffe en syngeprotokol og en nodetavle til Hæsum skole. I oktober ansattes Niels Olesen som fast lærer til en løn af 650 kr. foruden skolepenge, brændsel og bolig, i alt 785 kr. årligt.

På decembermødet ser det ud til at der er kommet skred i tingene. Man havde købt grund lige vest for Hæsum. Kristian Rye, som før havde lagt grund til den gamle skole, betalte sognekassen 25 kr., at transporterede de sten som var i den gamle skolebygning hen til hvor den ny skole skulle opføres, at afgav lokale til skolestue i den tid den ny skole var under opførelse og at afgav jord tit en 1½ alen bred sti langs grøften mellem hans og naboens ejendom. Så var den jordhandel overstået. Der holdtes licitation i maj, taget fra den gamle skole solgtes og snart efter hentede man sten i Annerup til byggeriet, som må være tilendebragt i løbet af sommeren. Lærer Olesen må have været en energisk mand, for han ville have børnene til at gå i skole hver dag i vinterhalvåret, men det mente sognerådet var for hårdt; navnlig i april. Samme Olesen skulle ydermere genindkaldes til militæret, hvorfor sommerferien flyttedes til september. Så kunne man spare en vikar.

Skolen var i opbygning magen til alle andre enelærerskoler på den tid. Til venstre, i den vestlige ende af bygningen var der skolestue, mens læreren havde bolig i østenden. I 1901 udbyggedes skolen. Det må have været lærerboligen, der udvidedes. Døren til skolestuen blev senere flyttet til en lille udbygning på nordgavlen af huset. Midt i 1930'erne blev bygningen væsentligt renoveret, idet der kom ny og større vinduer i, kvisten blev bygget på og det gamle tjærepaptag blev udskiftet med cementsten. Endelig blev indgangen til lærerboligen flyttet fra østenden til en udbygning under kvisten. Den sidste ombygning må være sket i 40'erne.

Skolen ca. 1912

Skolen ca. 1935

Skolen ca. 1950

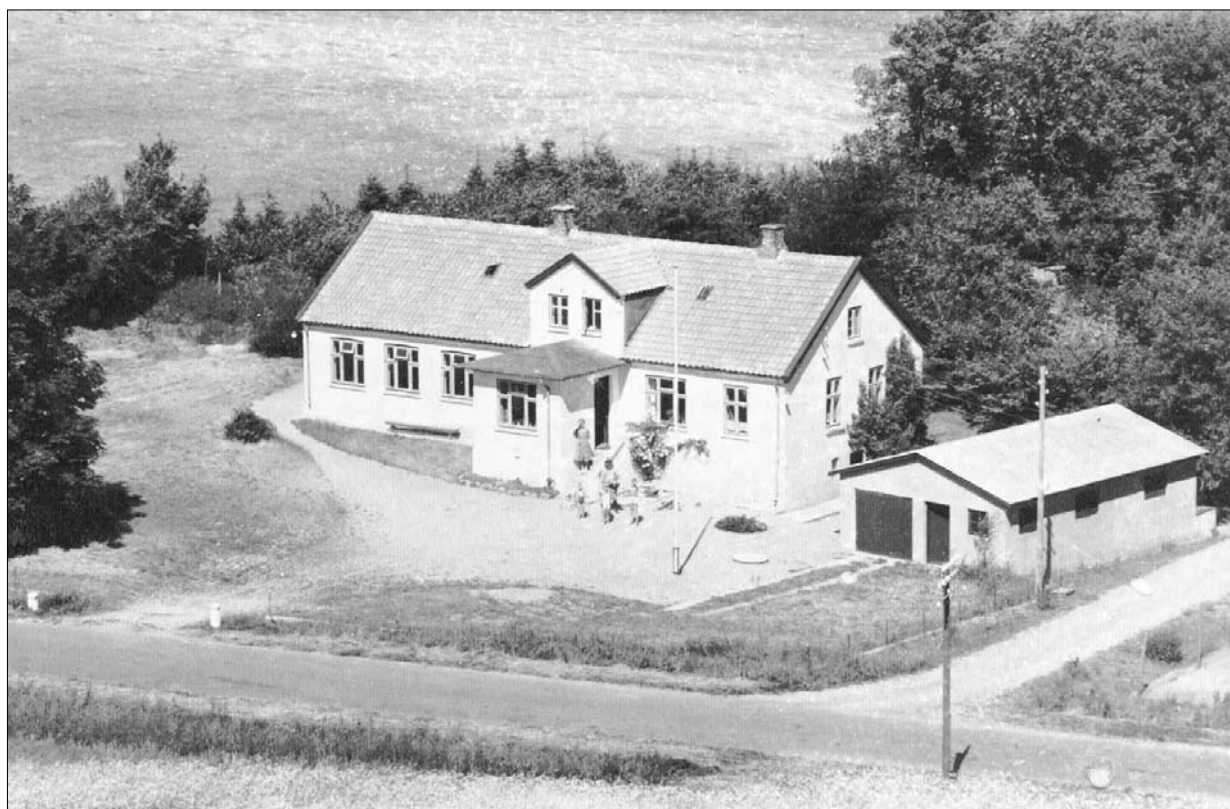
Niels Højgaard og børn, 1909

Martin Birkbak og børn, 1917

Peter Greve og børn, 1928

Lærere i Hæsum skole

V. Kvist (vinterlærer)	1849 – 1863
N. K. Nielsen (vinterlærer)	1863 – 1879
Niels Olesen	1889 – 1894
C. Poulsen	1894 – 1897
M. N. Dalsgaard	1897 – 1901
Niels Højgaard ¹	1901 – 1911
Thorvald Svendsen	1912 – 1915
Martin P. Birkbak	1916 – 1923
Chr. Sørensen (vikar)	1923
Thomsen (vikar)	1923
Peter Greve ²	1923 – 1939
Jens Mark (Nielsen) ³	1940 – 1948
Skiftende vikarer, først Dalgaard, siden Kristian Greve, Fru Strøm og Mosdal	1948 – 1950
Vikar ? ⁴	April/maj 1950
Franz Julius ⁵	1950 – 1955

¹ Niels Højgaard var født 1841. Havde været lærer på Ryslinge højskole forstander for Nr. Ørlev højskole 1878-89. Herefter flyttede han til Valby. På Lokalhistorisk Arkiv i Øster Hornum findes en del plantebestemmelser udført af Niels Højgaard. Han har indsendt 19 sider plantebestemmelser i Hæsum, Estrup og omegn til "Topografisk-botanisk Undersøgelse af Danmark", 1909-11.

² Læs de tre beretninger om skolen på Peter Greves tid. Den første er bragt, den anden kan læses længere nede i teksten, mens den sidste bringes senere her web'en.

³ Jens Mark Nielsen, kendt som Jens Mark var søn af lærer Stig Nielsen i Guldbæk. Jens Mark havde før været andenlærer i Øster Hornum. Efter tiden i Hæsum flyttede han til skolen i Støvring, hvor han senere blev leder. Var ved sin afgang fra skolevæsenet i 1975 ledende skoleinspektør i Støvring kommune.

⁴ Har skrevet en omfattende beretning om Hæsum skole i april/maj 1950 – bringes senere.

⁵ Franz Julius fortsatte på Øster Hornum Skole. Købte ved nedlæggelsen den gamle Hæsum skole. Hans historie bringes ligeledes senere.

Lærervikar i Hæsum, vinteren 1915 – 16:

I protokollen fra Øster Hornum sogneråds møde 7. november 1915 kan man læse, at lærer Svendsen ved Hæsum skole fra den 1. november var kaldet til lærer ved Vaarst Skole. Som vikar ved Hæsum skolen antages i vakancetiden, under direktionens approbering, seminarist Andersen af Sørup.

Direktionens approbering forelå på sognerådsmødet 18. december, men på dette tidspunkt må man gå ud fra at Anders Kristian Andersen Stokkilde har virket som vikar ved skolen i over en måned.

Anders Stokkilde har virket i perioden fra begyndelsen af november 1915 til begyndelsen af april 1916, hvor han selv genindkaldtes som artillerist ved sikringsstyrken, og lærer Birkbak blev ansat som enelærer ved skolen.

*Som Vikar ved Hæsum-Skole, - Vakansetiden
antages, under Direktionens Approbering,
Seminarist Andersen af Sørup,*

Anders Stokkilde var en ivrig fotograf. Han har taget nedenstående billeder i Hæsum.

Dreng i skolegården

Der skrives i lille klasse

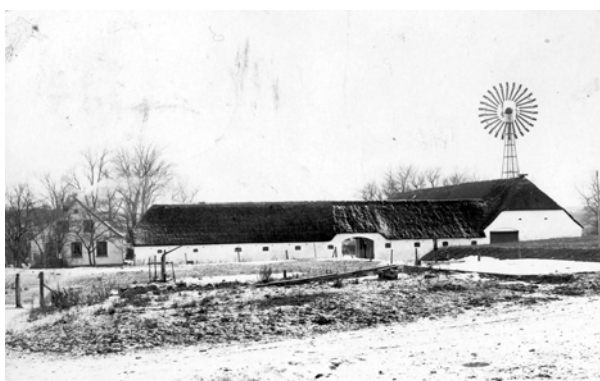
Fra juletræs festen 1915.

Alle børn gik i træsko – sommer såvel som vinter

Børn har altid lavet snemænd

Søren Qvists gård i Hæsum.

Familien Quist, Søren, Kristiane, Karen, Thrine.

Hæsum Skole 1923 til 1930

Skrevet ca. 1988 af Alfred I. Gregersen, født og opvokset i Hæsum, siden flyttet til Toronto, Canada.

Jeg begyndte min skolegang på den første skoledag i november 1923. Skolegangen kunne begyndes på to tider af året, maj og november. De, som havde fyldt syv i det foregående halvår, var skolepligtige ved det halvårs udløb. Jeg var blevet syv i august 1923, og jeg var derfor skolepligtig i november 1923.

Jeg (bageste række nr. fire fra højre) gik til Hæsum skole, hvor der var kun ét klasseværelse og én lærer, Peter Greve (bageste række til venstre), som var min lærer i alle mine år i Folkeskolen. Der var kun to klasser i den skole, yngste og ældste klasse, og fremgangen fra yngste til ældste klasse, ”bette-klasse å stuer-klasse”, var til dels baseret på alder og til dels på fremskridt i skolearbejdet. Da aldersforskellen indenfor hver klasse kunde være tre til fire år var der forskellige niveauer indenfor klasserne,

især i regning, hvor vi arbejdede os frem, bedst som vi formåede i regnebøgerne. Da jeg forlod skolen havde jeg nået til ”Ligninger med ubekendte”, og - sandt at sige - så forbliver de stadig ”ubekendte” for mig. Hvis jeg fik det rigtigt var det mere på grund af held end af forstand. Jeg havde en følelse af, at det heller ikke var min lærers stærke side.

Jeg forlod skolen i maj 1930 efter 6½ års skolegang. De, som fyldte fjorten i det kommende skolehalvår, kunde - på forældrenes anmodning - blive fritaget for skolegang; men de vilde deltage i konfirmationsforberedelser under sognepræstens instruktion i to halve dage om ugen i det følgende halvår. Jeg havde intet ønske om at forlade skolen på det tidspunkt, men jeg havde intet sige i det henseende, og langt de fleste forlod skolen på den måde - især hvis det var for sommerhalvåret, hvor der var meget arbejde på landejendommene. De fleste var fornøjede med at have skolegangen bag dem. Jeg havde lært at læse, skrive, og regne, og jeg tror, at grundlaget i de tre områder var lært ligeså effektivt dengang, som hvad der er tilfældet i dag, hvor metoderne er blevet moderniserede. Jeg ved ikke af nogen, som forlod den skole, som ikke kunne læse, skrive og regne - ikke på det samme niveau måske - men der var ingen, som ikke kunde læse og skrive.

Der var også undervisning i danmarkshistorie, ingen verdenshistorie, men til gengæld var der bibelhistorie, katekismus, og vi lærte salmer udenad. Der var geografi, stil, genfortælling, skønskrift, lidt botanik og gymnastik.

Jeg husker ikke meget om undervisning i form af instruktion, men det er muligt at grunden til det gab i mine erindringer er, at jeg - og nok de fleste andre - koncentrerede os om at få lært det anviste stykke i vore skolebøger, som vi vilde blive hørt i den næste dag eller en følgende dag. Om vi forstod det eller ej syntes ikke at være vigtigt; men det vilde have gjort det nemmere at huske.

Salmeversene var i en forældet form af højdansk, og de skulle citeres i den form. Hvad der reddede os der var, at de som regel rimede, men udtalen af sproget var vanskelig for os, da vi alle talte det brede himmerlandske dialekt, som afviger betragteligt fra højdansk, og det kunde en gang imellem resultere i nogle højst besynderlige citater.

Vi talte ét sprog, og vi læste i et andet - og vi udtalte en del af det i en tredje form, som det ikke var ment at blive udtalt i. F.eks. udtalte vi ”jeg” med en g-lyd, rettere end ”jej”, og ”dig” med en distinkt d

i-lyd og ikke som ”dej”. Det samme var tilfældet med ”mig” og ”sig”, osv. Vi fik lov til at slippe af sted med det, så vi hævdede, at det var byboerne, som havde det forkert, siden enhver kunde da se, hvordan det var stavet. Vi havde ingen begreb om fonetik. Den mangel blev også senere skyld i den fiasko Niels og jeg havde med at lære engelsk efter naturmetoden fra en serie i Familie Journalen; men det er en anden historie.

Vor skoledag begyndte med et ”Fadervor”, citeret af vor lærer, medens vi stod op med foldede hænder bag vore pulter, og derefter sang vi en salme, som læreren valgte. Dagen sluttede med en salme, som læreren også valgte - en kort én, som ”Altid frejdig hvor du går” eller ”Dagen går med raske fjed”. Dem behøvede vi ikke salmebøgerne for. Så marcherede vi i række forbi læreren - pigerne først, og de nejede, når de gik forbi ham. Drengene bukkede.

Ind imellem den begyndelse og den ende foregik skolearbejdet, afbrudt med et kort frikvarter om morgenen, når læreren gik ind for hans formiddagskaffe, en time for middagsfrikvarteret, hvori de nærboende vilde gå hjem for middagsmåltidet, og vi andre vilde spise vor medbragte mad. Et andet kort frikvarter var ved tiden for eftermiddagskaffen.

Bibelhistorie lærte vi fra en tekstbog om det område, og den tog ind både det gamle og det nye testamente - lige fra skabelsen og igennem evangelierne. Det kunde vel nok regnes som religionsundervisning, men det kaldes bibelhistorie, og det forekommer mig at være den rette benævnelse, da det var præsenteret mere som historie end som religion. Der var ingen undervisning i katekismus i yngste klasse - jeg tror det var anset for at være lidt for indviklet. Vi lærte skriftstederne udenad og prøvede på at forstå deres forklaring, som fulgte i den lille bog. Læreren prøvede på at forbedre vor forståelse, og det kunne beskrives som religionsundervisning. Én ting forstod vi ganske klart - vi skulle være i stand til at citere de skriftsteder korrekt. At støde andre religioner var aldrig et problem i de dage, siden da Danmark var en næsten 100 % kristen stat med en luthersk statskirke. I den tid jeg levede i Danmark kendte jeg kun én jødisk familie, og konen i den familie var ikke jødisk. Jeg arbejdede for den jøde, som var i den for en jøde temmelig usædvanlige situation at eje, hvad måske var den største svinefarm i Danmark. Han var en god arbejdsgiver - men jeg er nu inde på et sidespor.

Vor geografi undervisning var om at være i stand til at udpege lande, stæder, bjerge og floder på de store landkort på væggene, og for det havde vi studeret vore atlas hjemme. Det var hjemmearbejde, som jeg aldrig blev nødet til at gå i gang med. Danmarkskortet blev studeret, og vi havde en sang på melodien ”Danmark, dejligst vang og vænge” med bare navnene rundt om Fyn, og den hjalp os til at huske de byer i den rigtige rækkefølge. Vi behøvede jo ikke at synge den højt, når vi stod ved landkortet. Den kunde bare løbe os rundt i hovedet.

I ældste klasse skrev vi stil. Jeg husker engang - jeg tror det var i mit første år i den klasse - vi blev givet et emne at skrive om - Danmarks vilde Dyr. Det lød interessant, men da jeg så satte mig til at skrive, løb jeg alt for hurtigt ud af store vilde dyr, som jeg kendte noget til, så for at opnå den krævede ordmængde besluttede jeg mig til at inkludere rotter og mus, frøer og tudser. Det var ikke hvad min lærer havde tænkt på, og det fik jeg jo at vide. Jeg tog mod til mig og påpegede at de var dyr, og da de var ikke tamme, så kunde de derfor betragtes som vilde dyr. I den samme linie havde vi også genfortælling. Vor lærer ville læse et kort stykke at et eller andet. Han vilde læse det to gange - langsomt, og så skulde vi genfortælle det skriftligt. Han kunne ikke altid genkende den historie. Så gik karakteren ned.

Skønskrift var ikke noget jeg holdt af. Vi havde skønskriftshæfter med forskrifter, som vi så skulde prøve på at efterligne. Min naturlige håndskrift var dekorativ, men den lignede på ingen måde de forskrifter, og derfor var det mig en plage. Vi skrev med blæk og stålpenne, da det var før kuglepennene kom frem. Fyldepenne var ikke tilladt. Det var nemt at slå en klat med det værktøj, og når det skete måtte man marchere op til læreren, som sad ved katederet. Dér viste man sin udåd, fik en lussing, og marcherede tilbage. Ingen unødvendige ord blev udvekslet i den proces. Da jeg mange år senere fik tildelt en sekretær til at tage sig af min korrespondance, besluttede jeg mig til - for hendes skyld - at gå over til prenting i stedet for at bruge mine sædvanlige dekorationer af kladdepapiret. Det var en anstrengelse hun værdsatte, og hun var jo ikke i en position, hvor hun kunde give mig en lussing for mit håndværk.

Så var der Danmarkshistorie. Det var først og fremmest kongerækken med de tilhørende årstal. Den række tjente et dobbelt formål, selvom jeg ikke husker, om det ikke så indlysende af de to blev påpeget og understreget. Den række af konger og årstal kunne hjælpe med til at fastslå begivenhedernes kronologiske orden, dvs. hvis en begivenhed fandt sted under den konge, så vilde det have sket i tidsrummet af hans regeringstid.

Vi gik tilbage til begyndelsen, for så vidt begyndelsen blev regnet fra de danske områders samling under én konge, Gorm den Gamle. Sagnkongerne, som Rolf Krake, blev omtalte, men der var ingen årstal at huske på. Begivenhederne, som vi var forventede at huske noget om, var væsentlig de krige Danmark havde været indviklet i. De mere fredelige foretagender blev tilsyneladende anset som uvæsentlige. Når jeg stiller ind på den historiske kanal på fjernsynet her i dag, synes det ikke, at der er ikke nogen større forandring i det synspunkt. Jeg lærte mere om de danske sagnkonger, da jeg engang, først i fyrrerne, købte Saxo Grammaticus' beretninger, Gesta Danorum, Danmarks Riges Krønike. Den latinske original havde endt op i British Museum, men N. F. S. Grundtvig fik den bragt tilbage til Danmark, og så vidt jeg husker - var det ham, som oversatte dette store værk til dansk.

Undervisningsmåden i min skoletid var at anvise stykker i vore tekstbøger, som vi så skulle studere og gengive en fastsat følgende dag, hvor vi vilde blive "hørt". Gengivelsen var mere en række spørgsmål og svar, da få af os var i stand til at stå op og præsentere en fyldestgørende beretning af et afsnit i bogen. Hvad var lært hovedsageligt som en hukommelsesøvelse ville snart glide ind i forglemmelsens tåger igen, medmindre en forståelse - korrekt eller ukorrekt - var blevet opnået. Den ukorrekte kan være lige så varig som den korrekte, og den er sommetider svær at luge ud, fordi det tager en indrømmelse af en fejltagelse. Repetitiv lærdom kan blive varig, men den har begrænset varig værdi, medmindre den er ledsaget af forståelse. Hans Povlsen skrev i digtet om Grysted Bom - "Et æsel sjældent sin visdom øger, om bar den et bundt af skolebøger. Med tasken fuld og med tanken tom jeg traskede frem gennem Grysted Bom".

Hæsum Skole, som vist i billedet, var aldrig nogen imponerende bygning, men skolebygningen har kun lidt at gøre med udkommet af skolegangen. Det afhænger i langt højere grad af lærerens virke der, men det bedst mulige udkomme kan kun opnås ved en gensidig forståelse og ved samvirke mellem læreren og eleverne.

I den retning var jeg heldig; men jeg ville - som sagt - gerne have forsat min uddannelse meget længe - end de 6½ år, som jeg fik tildelt af regulær skolegang. Det burde dog ikke glemmes her, at skolen er ikke den eneste kilde af undervisning. Da jeg begyndte min skolegang havde mine to ældre søstre, Ella og Johanne, allerede lært mig at læse flydende, og det gav mig et forspring. Min far ville læse for os om aftenen i tiden, før vi kunde læse selv, og det gav os en interesse i bøger, som de færreste børn med deres fjernsyn i dag kan forventes at forstå. Selv i dag foretrækker jeg en god oplæsning på båndoptageren frem for de fleste fjernsynsprogrammer, og jeg var halvfjerds, før jeg holdt op med at tage kurser på aftenskole eller ved andre muligheder.

Der var et "fag" mere, som jeg næsten havde glemt - sang. Bortset fra morgensalmen og salmen, før vi blev sluppet løs ved dagens ende - havde vi sangundervisning, hvilket hovedsageligt var fædrelands-sange. Jeg har altid kunnet lide at synge, og jeg synger endnu i mine ensomme timer; men at synge i skolen var noget andet. Der skulle vi synge, og det giver liden inspiration til at bryde ud i sang, når det er enten at synge eller at modtage en lussing. At synge ud højt, som jeg foretrak, ville gøre mig til grin ved mine klassekammerater, så derfor var min fremførelse ofte, at jeg bare bevægede munden, som om jeg sang.

Vor lærer spillede violin som akkompagnement til vor sang - det var én af betingelserne for at blive lærer dengang - men de lyde han fik ud af det instrument var heller ikke inspirerende. Vi lærte ikke at synge ved den undervisning, og jeg formoder, at det var skoleautoriteternes hensigt. Noget andet kom ud af de sangtimer. Sangene rimede, og derfor var de nemme at huske, og så vilde jeg synge dem, når jeg var alene. Det fik dem til at sidde fast. Det er nu halvfjerds år siden, at jeg forlod skolen i Hæsum, men en gang imellem dukker der én af de sange frem, som jeg prøvede på at undgå at synge i klassen, og det har jeg intet imod nu. Sommetider kommer der et helt vers og sommetider er det kun en linie;

men den linie kører rundt indtil den - lidt efter lidt - er i selskab med mange andre, eftersom jeg får min hukommelse støvet af i en slags mental arkæologi.

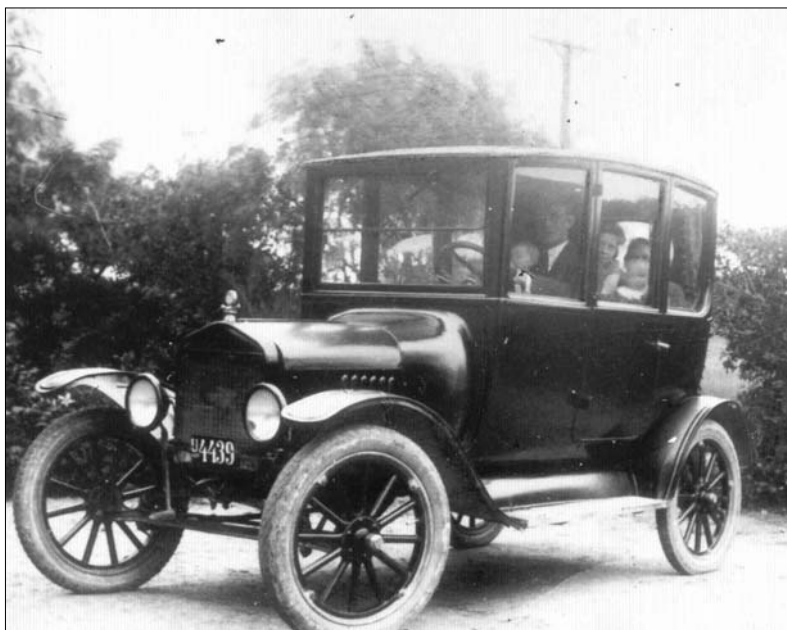

Jeg antager, at det er læreren, hans kone, og deres datter, som er stillet op på linie foran skolen, som jo også var deres hjem. Halvdelen af bygningen var lærerens residens, så de havde brugen af den ene skorsten. Residensen havde en nogenlunde rummelig vaskekælder under lejligheden. Den anden skorsten betjente udelukkende den store kakkelovn i skolestuen. Fra klæderne at dømme har jeg anslået datoen af billedet her til at være fra før den første verdenskrig, og bortset fra, at døren ind til skolen var blevet flyttet til en

udbygning ved enden af bygningen og udskiftet med et vindue, så er skolen her, som jeg husker den. Hæsum bestod dengang af fire gårde og denne skolebygning. Jeg har skolebillederne fra vinteren 1927-28, og jeg talte eleverne der. Der var 23 i den yngste klasse og 27 i den ældste, så vor lærer, Peter Greve, var ansvarlig for undervisningen af halvtreds børn i alderen fra seks eller syv til fjorten - dvs. til enden af skolepligten.

Skoleudflugter

En speciel heldags tur var arrangeret for skolen hvert år, men på særligt hede sommerdage ville vi engang imellem have en impromptu tur til den nærliggende Øster Hornum Sø på Tranten – så vidt jeg husker. Det var ikke let at planlægge sådan en tur i forvejen, da vejret i Danmark er vanskeligt at forudsige. Søen var måske tre eller fire kilometer fra skolen. Nogle af eleverne, Frederik Hansens børn, levede nær ved søen, og de kom da til skolen til fods hver dag, uanset hvordan vejret var.

Vi ville begive os til søen til fods eller på cykel, men vi ville gøre turen på den ene måde eller den anden. Læreren, Peter Greve og fru Greve gjorde turen i hans bil, en Model T Ford med blomstervaser inden for døren, og de ville tage så mange af ”fodsoldaterne” som muligt med i bilen, så de havde altid fuldt hus.

Grunden til fru Greves tilstedeværelse var, at de fleste af børnene havde intet badetøj, og hendes opgave var derfor at holde opsyn med pigerne. Det ville have været upassende for Hr. Greve at tage det job på sig. Vi var tilladt at gå ud i den lave part af søen, som

også var den varmeste part. Kun få af os kunne svømme, men en dukkert i den kolde sø var alligevel at foretrække frem for det ophedede klasseværelse, og vi nød den fordel. Fru Greve ville tage pigerne en anstændig afstand bort fra drengenes svømme-område, langt nok til at ingen af os drenge kunne gøre upassende observationer, og Hr. Greve ville sørge for, at vi blev hvor vi skulle være.

Ingen heltebedrifter var tilladt med hensyn til at gå ud i dybt vand, da der ingen var til stede som kunne have foretaget livredning, hvis det skulle have været nødvendigt. Hr. Greve var delvist invalid, da hans ene ben var kortere end det andet. Det nødvendiggjorde, at han måtte gå med en special-støvle og have skinner om benet. Det alene ville have umuliggjort hans forsøg på livredning.

Udenfor skoletiden kunne det ske, at vi tog en dukkert i bækken; ikke medregnet når vi sommetider faldt i. Bækken var altid bitterlig kold, selv på den varmeste sommerdag, og den var for lavvandet for noget forsøg på svømning.

Én af de årlige udflugter jeg husker, var til Vesterhavskysten, til Lønstrup forekommer det mig, og det skete på en dag, hvor det var koldt og blæsende. Vi skulle da prøve vandet alligevel, nu vi var der, og for de fleste af os var det første gang vi så havet. Det blev kun til en kvik dukkert, men det var længe nok for os til at forundre os over den forskel der var i bæreevnen mellem saltvand og ferskvand.

Sommetider ville vor årlige udflugt være en tur med toget til en by 30 eller 40 km borte, og sommetider var det en tur med hest og vogn til den dansk-amerikanske nationalpark i Rebild. Den park var kun tyve eller femogtyve kilometer væk, og rejsetiden med hest og vogn var nogenlunde den samme som togturen. Togene vi kørte med var ikke kendte for deres hastighed. Vi kørte i kolonne på turen til Rebild bakker med ti eller tolv vogne i række. Vore fædre kørte, og de nød at vise deres evner som kuske. Hestene havde deres bedste seletøj på med de sølvplettede spænder og andre ting som kun tjente til pynt. Fjedervognene og jumperne var fint lakerede og forsynet med læderpolstring. Vognene havde et forsæde og et bagsæde og kunne tage op til seks passagerer, afhængigt af omkredsen af hver passager. En charabanc havde to bagsæder, vendt indad mod hinanden, og de kunne tage endnu flere. Nogle af vognene og jumperne havde gummihjul.

Nogle af børnene havde små danske flag for at markere den festlige anledning, og disse flag blev der vinket med til enhver langs med vejen, og folk ville vinke tilbage til os. Hastigheden af kolonnen ville skifte fra trav til galop og tilbage igen. Det var en af de få gange, at jeg har set min far være en lille smule vovet. Han ville le og lade hestene strække ud, som de gerne ville; de foretrak tilsyneladende at galoppere. En gang imellem ville kolonnen stoppe for at lade hestene trække vejret, og sædvanligvis fulgte nogle af børnene naturens kald. Sådanne kald ville blive besvaret med så anstændighed som omstændighederne tillod. Der var ingen "comfort stations" (toiletter) som langs med hovedvejene i Amerika i dag, men der var ingen som bekymrede sig for meget om det alligevel.

På trods af det lejlighedsvis kapløb, holdt kolonnen godt nok sammen på vejen til Rebild. Idéen var at vi skulle ankomme der nogenlunde på samme tid, så dagsordenen kunne blive åbnet på en ordentlig måde. Turen dertil var part af morskaben, og vi ankom uden uheld.

Vi havde smørrebrød med os, som var lidt mere festligt end de daglige "skolemadder". Der var borde nok, hvor vi kunne spise, og vi kunne spendere vore lomme penge på sodavand og is, hvilket var noget vi ikke fik ret tit. Det stoppede os ikke fra, med megen værdighed, at bedømme smagen af de forskellige typer af "Bøwsevand". Jeg husker en af bedømmelserne: "Det smager som en arm, der sover".

Parken var stadig i sin begyndelse dengang, da vi kom der første gang. Det er ikke fordi at selve parken er blevet forandret så meget siden, men der er blevet bygget et temmelig dyrt hotel, en god restaurant, og bedre parkeringsanlæg. Disse foranstaltninger er i udkanten af parken, og de har derfor ikke forringet den naturlige skønhed af omgivelserne. "Restauranten" på den tid jeg fortæller om var et gammelt, stråttækket bondehus. Manden dér, eller måske det mere var hans kone, Karen, havde givet op med landbruget og dyrkede i stedet et mere profitabelt samkvem med turisterne. Det var "Karens Hus", og det var hvor jeg for første gang så en rimende annonce. Jeg har ingen tvivl i dag om at den var sammensat af en hjemkommen dansk-amerikaner. Annoncer i Danmark plejede at være lidt stive og formelle dengang:

*Øl, sodavand og kaffe,
det kan Karen skaffe.*

Alt betragtet havde vi en fornøjelig tid med at løbe omkring i bakkerne, drikke sodavand og spise wienerbrød. Jeg fandt ud af efter jeg kom til Canada, at hvad vi kalder wienerbrød er kaldt ”Kopenhagener Geback” i Wien. Ligeegyldigt hvad det er kaldt – det smager fortræffeligt og det er meget fedende, men det er en helt anden historie.

Alt kommer til en ende, og da den ende kom, blev vi igen læsset på vognene for hjemturen. Hestene var godt udhvilede og velfodrede. Det synes som en hest ved, når turen går mod den hjemlige stald, og de har ikke i sinde at spilde tiden på vejen der. På turen tilbage var det ikke nødvendigt at følge kolonnen, da vi nu alle havde forskellige destinationer, og der var lidt kapkørsel igen med triumferende ”Hurra’er” fra passagererne i vognene der passeredes. Jeg hørte aldrig om kørselsuheld, måske det var fordi at have sådant et uheld var et større nederlag end at blive passeret på vejen. Den tanke kunne måske stadig være gyldig i dag.

De danske sommerdage er lang, og vi ville sædvanligvis være hjemme før det blev helt mørkt. De yngste af børnene var måske faldet i søvn på vognens sæder, trætte efter en lang og spændende dag.

En anden type skoleudflugt var togrejsen til byen. Alene at køre i tog var en oplevelse for os, og at de vogne, der var stillet til rådighed for os for de ture, var gammeldags allerede dengang, kunne ikke spolere fornøjelsen for os. Så vidt jeg husker gav statsbanerne os en gratis tur til vor årlige udflugt, så vi kunne ikke beklage os for meget, og det faldt os da heller ikke ind.

Der var ingen korridorer i de tog, og konduktøren måtte gå langs med togstammen på en smal planke udenpå toget, når det kørte. Han holdt fast i en slags gelænder med den ene hånd og holdt billettangen i den anden. Hans job var ikke uden risiko, selvom det ikke var helt så farligt, som det lyder i dag. Disse tog ville sjældent nå en hastighed af 30 km i timen, og det meste af tiden var de langsommere, da de skulle stoppe ved alle stationerne. De var trukket af kulfyrede lokomotiver og røg og små stykker af cinders ville flyve ind i toget, hvis vi åbnede vinduerne, hvilket vi selvfølgelig gjorde, så vi kunne nyde støjen fra togets fremskridt.

Manglen af korridorer gav mere plads på toget, selv bortset fra at konduktøren ikke behøvede et sæde under turen. Det medførte også en irriterende ulempe, hvilket var at der ingen adgang var til toiletter. Den mangel var især følt på hjemturen, når vi var fyldt til halsen med sodavand. Det var forbudt at åbne dørene, når toget var i gang, fordi de ville ikke have at nogen faldt af. Det må siges at være en rimelig foranstaltning. Læreren kom op med et tillæg til det forbud, idet han forbød os at åbne dørene, når toget stoppede på stationerne. Han ville ikke risikere at miste nogen af hans poter langs med linien. Det var vel i og for sig også en rimelig foranstaltning, men den manglede at tage visse højst nødvendige hensyn.

Der kommer et tidspunkt, hvor selv de mest rimelige påbud fra statsbanerne og skolen må tage bagsædet. Når naturens kald blev uimodståelig ville vi åbne dørene, så snart toget rullede til et stop, og (på trods af Hr. Greve’s og konduktørens højlydte formaninger) ville vi sætte i skarpt trav mod toiletterne på perronen. Jeg må have været omkring otte år (i 1924), da jeg først var på sådan en tur. Min bror, Niels, var med mig. Han var et par år yngre, men han var begyndt at gå i skole tidligt, så vi kunne være sammen.

Det var sandsynligvis vor første togrejse, og turen gik til Hobro eller Mariager eller begge steder. Vi havde en ”første oplevelse” på den tur – vi så en film. Det var en stumfilm, da talefilmen ikke var fremme endnu på det tidspunkt. Filmen var ledsaget af pianomusik, og pianisten gjorde sit bedste for at følge det hektiske tempo i filmen, og det kaldte på en alvorlig indsats. Det var en film om heltene der jager skurkene og vise versa op og ned og omkring et bjerg. Jeg er overbevist om nu, at det var lav kvalitet teaterkunst, men hvem skænkede det en tanke, når man aldrig havde set et billede før, som virkeligt bevægede sig.

I uger efter den tur prøvede Niels og jeg på at agere som skuespillere. Vi havde den opfattelse at en del af det var at gå i den besynderlige gang, som skuespillerne i de gamle stumfilm bevægede sig i. Vi kunne jo ikke vide, at de ikke gik, som filmen viste det. Det var fordi de film var optaget med de hånddrejede kameraer i langsom speed. I lang tid troede vi, at en af betingelserne for at blive filmskuespiller var en evne til at gå noget lignende som en and – og Mr. Disney var ikke engang begyndt forestillingerne med Anders And endnu.

Vi havde en anden form for filmforestillinger hjemme. Stuehusene på de fleste landejendomme havde to indgange. Det arrangement tjente et særdeles praktisk formål, da folk på ejendommen behøvede en indgang, hvor de kunne komme ind med deres ikke altid rene fodtøj uden at husmoderen ville blive for ”huffy”. Træskoene var altid samlet på linie lige indenfor døren. Den anden indgang var for besøgende – med sko på. Den indgang var som regel ikke ret stor og kun forsynet med en knagerække for overtøj og hatte.

I vort hjem var døren til den indgang uden et vindue, og det eneste naturlige lys der var, var når døren stod åben. Når døren var lukket, ville kun en stråle af lys skinne gennem nøglehullet, og en solskinsdag opdagede vi, at den solstråle skabte et billede af gårdspladsen udenfor på væggen overfor døren. Billedet stod på hovedet, og da døren var ca. 120 til 150 cm fra væggen var billedet omkring 60 x 60 cm. Det var i farver, og i den retning var det bedre end det sort/hvide vi havde set i teatret. Det tog os ikke længe at regne ud, at vi kunne sætte vort eget teater op der. Vi lånte et hvidt lagen af mor, og det var den hvide baggrund som i teatret. Det gjorde også billedet klarere og farverne viste sig bedre.

Vi skiftedes til at være skuespillere og skuespillerinder. Mine søstre, Ingeborg og Karen, var lidt unge endnu, men de spillede deres roller. Vores nabos datter, Anna Bundgaard, havde gæsteroller. En gang imellem ville vi få nogle høns eller en kat med i billedet, men de havde overhovedet ingen interesse i en karriere på de skrå brædder. Disse ”forkerte-ende-op”-billeder var en succeshistorie – for os i det mindste. Selve fænomenet er beskrevet i leksikoner som ”Camera Obscura”, og det har været kendt i århundreder; men vi genopdagede det.

Juletræsfesten i Hæsum Skole

Et af højdepunkterne af juletiden var juletræsfesten i skolen. Skolen var lukket for to ugers ferie indtil efter Hellig tre Kongers dag, og i disse dage var der mange besøg og gilder hos familie og naboer. På et tidspunkt i de dage blev det eneste klasserum i skolen ryddet for borde og bænke og hvad der ellers var i brug på skoledage. Det største juletræ på egnen blev placeret i midten af rummet, hvor det blev dekoreret af mange ivrige hjælpere. Det kunne blive sagt, at det var et ”Hjem og skole”-foretagende, men det lignede intet som jeg har set i en masse læreanstalter nogen steder ellers.

Der var ikke nogen ”Hjem og skole”-forening som sådan. Det var ikke nødvendigt. Skolen var virkelig en del af samfundet omkring den, og det behøvede ingen understregning. Læreren var et medlem af det samfund; et vigtigt medlem endda, med en vis respekt for hans uddannelse, mere end for hans velstand, hvilket ellers var den almindeligt anvendte målestok for social anseelse deromkring.

Skolen tilhørte egnens beboere på en mere personlig måde, end det normalt var tilfældet i en større kommune. Læreren, Peter Greve, boede i en nogenlunde rummelig lejlighed i den ene halvdel af skolen og skolens julefest var også set som lærerens julegilde. Forfriskninger var serveret, på skift, i hans private hjem. Fru Greve ville tage ansvaret for arrangementerne for forfriskningerne med assistance fra nabokonerne, og hun ville tage del i alle forberedelserne og tilskynde hendes del af de gode sager. Nabokonerne ville bringe deres andel, som ville bestå af sådanne ting som lagkager, småkager og an-

det bagværk. De prøvede hårdt på at overgå hinanden, meget til fornøjelse for gæsterne senere hen, når der blev smagt på varerne. Det var ikke et spisegilde, det var et solidt dansk kaffegilde.

Det var skikken dengang, når folk blev indbudt til kaffegilde, at der blev serveret syv slags bagværk, hvilket ville inkludere et par store lagkager. Det var før nogen var begyndt at tælle kalorier. Der var ingen som havde hørt om kalorier, og endnu mindre set en. Værtinden ville blive stødt, hvis man ikke prøvede alle kagerne, mindst én gang. Dette gilde var ingen undtagelse i den skik. Børnene fik serveret chokolade, og den var skoldende hed, som hylene fra de, som ikke var forsigtige, lod forstå. Det var rigtig chokolade, lavet af klumper af koge-chokolade og sødet. Det hele var temmelig sødt, og det fleste af børnene skyldede det ned med en god, stærk kop kaffe til sidst. Der var endnu ingen, som havde fået idéen, at kaffe ikke var godt for børn, og børnene var i de fleste tilfælde vant til at drikke kaffe så snart de var vænnet fra.

Gildet var for hele egnen, både børn og voksne, og alle havde kendt hinanden i årevis. De var alle landmænd på nær som Hr. Greve, og han var landmandssøn. Han var blevet lærer delvis fordi han havde et dårligt ben, som vilde have hindret ham i at arbejde ved landbruget. Både mænd og koner havde nok tilfælles at tale om – hver for sig, som skikken bød. Politik blev også diskuteret, men der var ingen uenighed om det. De var alle gode Venstremænd. Den første del af festligheden bestod i at vi stillede op i rundkredse omkring træet og tog hinanden i hænderne ligesom i hjemmene juleaften, og så sang vi julesalmer og julesange, medens vi vandrede rundt om det store træ. Greve akkompagnerede sangen på violin. Han var ikke meget af en violinist, men han spillede på violin alligevel. Af en eller anden grund var violinspil et forlangende for at blive lærer i de dage. Til hans kredit må jeg sige at han (bortset fra det) var en god lærer.

Én af deltagerne i festen ville tage ansvaret som brandmand og ville stå klar med en spand vand og en våd kost, fordi det var et stort træ med masser af papirdekorationer og levende lys i dusinvis. De fleste af børnene ville have fundet festen mindre succesfuld, hvis der ikke havde været i det mindste én lille ildebrand i træet, og de var sjældent skuffede i den retning. Hjælpen var altid nær og med lidt heltemodig indsats endte alt vel.

Der var ingen julegaver som sådan under træet, men hvert af børnene fik en lille pose med appelsiner, figner og godter. De blev omgående givet videre til mødrenes varetægt efter en hurtig undersøgelse. Der var for meget andet undervejs, så godterne kunne vente. Appelsinerne var gerne så sure som citroner, men en appelsin var en appelsin og det var ikke hverdagsmad for os dengang.

Når sangen endte, blev træet plyndret for dets dekorationer, og det blev så uden yderligere ceremoni hevet udenfor, så de andre festiviteter kunne begynde. Nu var det tid for sanglege. Sanglege bliver sandsynligvis ikke praktiseret mere. De er vel gået i glemmebogen som så mange andre gamle skikke, men her er én, som jeg husker endnu:

Tyv, ja, tyv, det skal du være
for du stjal min lille ven.
Men jeg har et håb tilbage,
at jeg får mig én igen.
Én med sukkermund,
Én med (jeg har glemt hvad),
én med kærlighed,
ham vil jeg ha'.
Jeg tror du går og sover
og ikke passer på, min ven,
jeg tror du går og sover
og passer ej på mig.
Ak, nej, ak, nej, jeg sover ej,
ak, nej, ak, nej, jeg sover ej.
Jeg sover ej, men våger
og tænker kun på dig.

Deltagerne var stillet op i to rundkredse, som vandrede rundt i modsat retning. Ved den sidste strofe standsede rundkredsene og så skiftede vi partnere med hvem, vi nu stod overfor, og så begyndte vi forfra, indtil vi havde fået nok af det. Efter at børnene havde haft deres tur på gulvet, tog de voksne over og viste deres færdigheder som dansere. Det var et syn at se disse store, tunge farmere og deres lige så tunge koner svinge sig i valse, polkaer og rhinlændere til tonerne leverede af de lokale spillere. De var virkelig graciøse i deres bevægelser, især når man tog i betragtning, at for de fleste var det sandsynligvis den eneste gang om året, at de havde en lejlighed til at svinge sig.

Vore forældre dansede ikke. Jeg tror egentlig ikke, at de havde noget imod dans, men de dansede altså ikke. Far kunne sommetider blive snakket ind til at spille på harmonika, og Anders Nielsen spillede på violin, og det var nok til at få dansen i gang. Valsene og polkaerne var efter min mening meget elegantere end den moderne dans, som var så småt begyndt at komme frem, som for eksempel foxtrot. Jeg vidste det ikke dengang, men "fox" er engelsk for "ræv" og "trot" betyder "trav", så direkte oversat betyder foxtrot rævetrav, og det lignede den dans temmelig vel.

Far ville sommetider give et par numre på harmonikaen derhjemme, og Christian var også en god harmonikaspiller, men det ville have været umuligt at få ham til at spille til festen. Far ville gå omkring og brumme melodier, når han arbejdede, og jeg kan stadig huske de melodier. Senere fandt jeg ud af, at nogle af de melodier var faktisk klassisk musik, men det tror jeg heller ikke, at han vidste. Han havde muligvis hørt dem ved koncerter af militærmusikken, da han var soldat i 1894.

De voksne og børnene ville skiftes til at være på gulvet med pauser ind imellem for forfriskninger i lærerboligen, og det ville stå på til omkring halv elleve eller elleve, når så forældrene besluttede, at det var tid at gå hjem. Festen ville fortsætte til midnat eller senere for de unge, som nu var ankommet efter at aftenarbejdet på gårdene var overstået. Skolens juletræsfest var noget vi alle så frem til.